

2010. november 10. - **Folytatjuk a sorozatot 1919. első napjainak udvarhelyi történéseivel, hol kibontakozóban van a tisztviselői ellenállás, és megszületik a székely önálló államiság gondolata.**

Pár héttel bevonulásuk után a hódítók már olyan követelésekkel állnak elő, melyek a saját maguk által aláírt megállapodás minden részletét felrúgják. Idegen fegyverek árnyékában hűnek maradni a magyar államhoz olyan feladatot jelent, melyet nem mindenki tud, vagy akar teljesíteni. Nehéz elképzelni, milyen érdekek mozgatták alig pár héttel az ezeréves birodalom látszólagos megszűnte után azokat, akik a román impérium mellett agitáltak, segítették az új hatalom megerősödését – de tény, hogy léteztek. Ezeket az árulókat már a szószékekről is figyelmeztetik. Ebben a pattanásig feszült, szinte felfoghatatlan légkörben fogan meg az önállóság első gondolata, mely nem elszakadást akar a korábbi helyzetből, csak reményt és kilátást nyújtani.

P.G.

- Tisztviselők tisztelgése nálam és a kormánybiztosnál. Elérzékenyítő fogadalom a magyar hűségre.

- Hazafias beszédek a templomokban. Tegnap a református káplán, ma a katolikus káplán és Özséb páter tett ki magukért. Csíki Péter katolikus káplán az árulkodókra kimondotta, hogy ezeket az egyház is kiátkozta, mert halálos bűn a hazaárulás. Özséb páter a hívőket megnyugtatta, hogy sírásóink kezéből mindig lesz erőnk az ásó kiütésére.

- Csíki Péter káplánt délután 5 órakor az itteni térparancsnokság a délelőtti predikációja miatt letartóztatta, Segesvárra fogják vinni további kihallgatás végett.

(1919.I.1. Nemzeti Tanács naplója)

- A megszálló sereg erőlteti, hogy a magyar hadseregbe való beállítás elleni tiltó rendeletüket a helyi közigazgatás kifüggeszse.

- A csendőrkerületi parancsnokság a csendőrségnek innen való hátravonására küldött utasítást, hivatkozván a főkormánybiztos és a kolozsvári román tábornok közti megállapodásra.

- Halvány hír, hogy a románok a Vasszékely némely feliratának megcsonkítását fogják kívánni.
(1919.I.4. Nemzeti Tanács naplója)

Megállapodás a Székely Köztársaság ügyében

A fegyverszüneti szerződés és a megszállás érvényének elismerése mellett kell kinyilvánítani az Önálló, Független, Semleges Székely Államot. Ez gazdasági szövetségbe lép a román és szász nemzettel és Romániával, Magyarországgal, Szerbiával, Lengyelországgal, Ukrajnával, Oroszországgal. Protektorátust keres Svájc, Anglia és Amerika részéről.

(jan.4.)

Gaál Feri elutazott Csíkba az üzenettel, mely a köztársaság kikiáltására 10-ére 10 ember idejövetelét kéri.

(jan.5.)

A megszállók 4. számú rendelete arról, hogy „aki magyar hadseregbe eltávozik, az örökre ki lesz innen zárva”. Ennek a kifüggesztését tőlünk követelik. Átírom, hogy a magyar államjog ellen való rendeletet ki nem függeszthetjük.

A Vas-székeley szobor egyik felirata: Ojtoznál, Volhyniában és fenn a Doberdón ismer az ellenség, s rettegi puskatúsom. A románok e felirat eltávolítását 48 óra alatt kívánják. Visszaírás: nem! A város e szobor csonkítatlanságáért felelősséget és kötelezettséggel vállalt. Az emlékjeleket a nemzetközi egyezmények is védik. A szobor a hős és szenvedő katonák iránti kegyelte kifejeződése. E kegyelet megsértése feltámasztja a népindulatot.

A csendőröktől Nyíregyházára való visszavonulásukat követelik. Fő kormánybiztoshoz, csendőrkerülethez, fegyverszüneti bizottsághoz előterjesztés ez ügyben. A csendőrök 6 havi illetménnyel megbízatva, maradásukra és lelkük nyugodtságára szükség van! Helytállást fogadtak!

Az erdélyi román főparancsnokság 12 felszabadító táblája. Az emberek folytonos csoportosulással és forrongással fogadták. A román táblák ellen nyilvános óvást írok. Felolvastam a nyilvános óvást, erre azonban Valentsik (magyar kormánybiztos) elszörnyedt, hogy: ebből vérontás lesz! – Hát jó, de ha a tisztviselőkhez fordulnak, ezek legalább adhassanak felvilágosítást, hogy a táblák nem kötelezőek – válaszolom. Valentsik erre is tiltakozott, azt ajánlotta, hogy a tisztviselők a népet a kényszerhelyzetben való engedelmisségre figyelmeztessék. Érzékenyen kitörtem, hogy magyar tisztviselő a román impérium átvételét jelző rendeletekre engedelmisséget nem javasolhat senkinek! Ha engedelmisséget ajánlok a táblákban, akkor engedelmisség kell a román kormánybiztosnak is. Ha majd az jön ide, akkor maradjanak-e a helyükön a tisztviselők ?!

(jan.6.)

- Utasításom a román erdélyi parancsnokság ideküldött rendeletözünére: Nem kötelezőek, még Magyarországon vagyunk. A leszerelésből maradt állatok és tárgyak e rendeletek által különösen érzékenyen érintve. Ezekre nézve álláspont, hogy azokat a falusiak a Nemzeti Tanácstól, Udvarhely vármegye közönségének a képviselétől kapták átmeneti népsegítési akció keretében.

(1919.I.7. Nemzeti Tanács naplója)

Nyilvános óvás

Mosoiu tábornoknak ezek a rendeletei ellenkeznek Magyarország fegyverszüneti szerződésével. Továbbá ellenkeznek azokkal a megállapodásokkal is, melyeket a román megszálló csapatok parancsnokságaival immár több ízben kötöttünk.

Ennélfogva ezek a rendeletek senkire se kötelezőek. Senki ne essen miattuk tévedésbe! Külön

figyelmeztetjük a lakosságot, hogy Magyarország büntetőtörvényének (az 1878. évi 5. törvénycikk) 144. paragrafusa szerint életfogytig tartó fegyházzal büntetendő, aki hazája ellen hűtlenséget cselekszik.

Székelyudvarhely, 1919. jan. 7.

Dr. Paál Árpád

Nemzeti Tanács elnöke

(utcai plakát)

... Jelentik még a daróciak, hogy a fegyvereket a szászoktól mind elvették, a románoknak és a cigányoknak odaadták, s most már napirenden van a lövöldözés Darócon is.

(I.8. Nemzeti Tanács naplója)

Titkos futáraink hozták a magyar kormány üzenetét, miszerint esküt kell tegyünk a köztársaságra.

Összehívtam a megyei és állami tisztviselőket, eléjük tártam, hogy ezen az elhagyatott szigeten mi maradtunk a magyar állam utolsó katonái. Figyelmeztettem őket, hogy államunk drámája az utolsó felvonásnál van, mindenki vessen számot magával, mikor tőle a magyar kormány rendelete folytán a magyar esküt kérem. Ez most nem lesz csak afféle hivatalbalépési alakítás, hanem egész életre való elszánás, hogy az ellenség torkában is hívek maradunk-e a magyar államhoz. A magyar eskü csak annyiban tűrhet értelmezést, hogy amennyiben itt, a Székelyföldön, a békeszerződések nem tartják fenn a magyar államot, akkor a népek önrendelkezési joga értelmében székely államra van igényünk; tehát mostani magyar eskünk másodsorban székely esküként értelmezhető.

Ketten a tisztviselők közül távoztak. A többi könnyek között és lelkes zúgással letette a magyar esküt.

Vákárnak Gyergyószentmiklósról levelet kezdek. Megjelenik két román tiszt, kik az eskütételről magyarázatot követelnek és kéri az eskütevők névsorának a kiadatását. Elutasítom őket azzal, hogy átíratlak a kormánybiztostól kérésük a kiadást. Elmennek, én a levelet tovább írom. Épp a székely köztársaság szükségét fejtegetem a román impériummal szemben, amikor ismét megjelenik a két tiszt négy szuronyos őrs kíséretében. Az egyik (egy magas, állítólag szegedi magyar anyától született renegát) izgatott mohósággal szól: „Őfelsége I. Ferdinánd király nevében letartóztatom” A másik, Bazgan kapitány, megállítja pózos szavallata közben a kis mohót. Előbb nyilatkozzam, kiadom-e az eskütevőket. – Forduljanak a kormánybiztoshoz, az ő parancsa nélkül ki nem adhatom – válaszolom. Erre ismétlik, hogy Nagyrománia királya nevében letartóztatnak.

Kevés gondolkozás után a kapitány megengedi, hogy a kormánybiztossal beszélhessek. A telefonhoz nyúlok, közben belép Keith Feri (főjegyző) s átadom neki a Vákárhoz kezdett levelet. A hosszú renegát a levelet követeli, Feri nem adja. Erre a négy őrt Ferire vezényelik. Feri kér, hogy engedjen-e az erőszaknak? Én visszaveszem a levelet, összegyűröm, s a szoba háttérébe dobom. Szaladás, dobogás, felkapják a levelet, s Ferivel együtt szuronyok közé vesznek. A folyosón mondom, hogy nem szükséges nekünk ez a díszkíséret, s Ferinek

legalább engedjék meg, hogy kalapot tegyen, s kabátot vegyen. Ferit erre elbocsátják. Azonban a kapitány leszalad, s még vagy tíz fegyveres őrt hozat mellém. Úgy kísérnek le az árvaszék frontján lévő térparancsnokság belső szobájába. Jön zordul az ezredes. Kíméletlen megmotozásommal fenyeget, ha az iratot ki nem adom. Becsületszavamra jelzem, hogy nincs nálam. Kérdik, hogy miért tartottam engedély nélkül gyűlést? Felelem, hogy nem gyűlés volt, hanem eskütétel a magyar kormány és a kormánybiztos rendelete alapján. Ezredes úr és csatlósai távoznak, de előbb egy szuronyos rómainak valami kemény parancsot adnak. Nekem is tolmácsolták: „Az ezredes úr parancsolta, hogy ha egyet mozdulok is a mostani helyzetemből, azonnal lőjjön föbe”.

...Hét óra tájban jött Bazgan, hogy menjek át vele a dandárparancsnoksághoz. Ott látom Valentsiket, Constantinescut, az ezredest és több tisztet. Az ezredes kihirdeti, hogy csakis – de csakis – a Valentsik jótállására hazaengednek. Azonban őrzés alatt fogok állni, sehova mozdulnom, senkivel beszélnem, senkit fogadnom nem szabad, s így várjam be azt a pár napot, míg az ügyemben a főhadiszálláson döntenek. Se a gyermekek útján, se más módon levelezgetnem a külvilággal nem szabad...

Bazgan és a fegyveres őr kíséretében hazajöttem. A nálunk lévő érdeklődők nagy seregét rögtön szétküldöttem. Szobánk előtt kopog az őr súlyos lépése.
(jan.9.)

A forrongás nagy, kimenteni akarnak. A tisztviselők deputációban akarnak ultimátumot jelezni, hogy abbahagyják a hivatalokat és a nép nyugalmaról nem állnak jól, ha engem elvisznek ...

Őrzésemre jellemző, hogy kicsikéimet iskolába menet megmotozták, s két újévi gratulációs levelezőlapjukat elkobozták. Lullis Antal csíki eredetű őr szomorúan mondja: „Minket magyarokat folyton csúfolnak odabe”.

Jankó fitymálóan beszél a Székely köztársaságról. Többeknek sejtelve, hogy ő hozta rám ezt az átkot. Rauca úr tegnap nagyon haragos és nagyon aktív volt velem szemben. Ezt az embert is Jankó hozta ide, s állandó összeköttetést tart vele. Prescurával is élénk az összefüggése. Mikor mindenkinek tilos a Budapestre menetel, ő mégis nehézség nélkül mehet oda, most is arra felé mozog.
(jan.10.)

Itt mozog a szurony az ablak előtt. Anyóm újabb üzeneteket hoz, hogy Valentsik lemondással fenyegetőzik, s minden rend felbomlott a megyeházán. Az asszonyok elégedetlenek, hogy a férfiak pipogya, s nekik kell a cselekvést kézbe ragadniok. Egy káplár jön déli 12-kor, s anyómnak és a cselédnek is megtiltja a városba való kijárást.

Emberiék, Bagóék, s a háziak Erzsikéje, meg a szomszéd Juliska útján megindult az összeköttetések folytonossága. Sohasem fogom ezt a jótéteményt elfelejteni. Most már biztató reménységgel hozzá kezdek a Székely Köztársaságról szóló Emlékiratomhoz... Jó az Isten, jól ad! ...

Délután 5-6 óra tájban megkaptam az Imriék híreit Háromszékről és egyéb jókról. A románok több előzékenységgel vannak ott, jobban tartanak a magyar föllépéstől, mint itt. Persze ott

Király Aladár a kormánybiztos.

Különben Valentsik ma estére Lecanál értem közbenjár. Ha nem lesz eredmény, Horváth Károlyné 100 asszonyos küldöttséget vezet. Bár ezekre maradna a kiszabadításom érdeme.

A lakásunkkal szomszédos kis utcába is őrköt tettek a figyelésünkre.
(jan.12.)

Estefelé Kolumbán kíséretében meglátogatott egy sapkagombos román őrnagy, a román kormánybiztos. A nevét nem tudom. Szívélyes, barátságos, megértő akart lenni. Én is elmondtam, hogy hajlandók vagyunk a románokkal való megbeszélésre, sőt szükségesnek is látom, de csak az önálló Székely Köztársaság alapján lehet egyezség. Ő megígérte, hogy a székely megyék vezetőinek idegyülekezésére engedélyt szerez, szabad megnyilatkozásukat biztosítja, csak aztán menjenek Szebenbe. Én Budapesttel is összeköttetést kértem, csak úgy tárgyalhatunk Szebennel, ha Budapest hozzájárul megállapodási terveinkhez. A román őrnagy azonnal ígérte a Maniuval való beszélgetést. – Eltávozott.

Egy óra múlva visszajött egyedül; hírül hozta, hogy az ezredes szerint a román impérium a Székelyföldön sem vitatható, külön székely államról szó sem lehet. Elhozta a szászok I.18-i manifestumát, mely szerint elnyomással vádolják a magyart, és behódolnak a román impériumnak.

Ezt lefordíttatta az őrnagy úr, aztán fűt-fát ígért a székelységnek: magyar közigazgatást, magyar törvénykezést, még miniszteri és államtitkári széket is Bukarestben.. Én csak amellett maradtam: biztosítsa a székely fők gyűlését, azon a vélemény nyilvánítás szabadságát, én a székelyek nevében nem beszélhetek.
(jan.13.)

Anyóm nagyszerű híreket hoz a tisztviselőkről, Keith remekül együtt tartotta őket. Keithra a fegyvert is rászögezték, hogy az eskütevők névsorát kiadja. A 24 órás terminust az összeshez intézték, nem csak Ferihez; hanem az összes kijelentette, hogy román impérium alatt egy percig sem dolgoznak. – És ma üres a vármegyeháza. Csak Szabó Gábor és tán Sándor Ernő dolgoznak, de ők sem tesznek román esküt.

A falusiak fegyvertelenül nagy felvonulást terveznek, hogy Lecától engem kikérjenek. Délben Szabó Gábor a román kormánybiztos őrnaggal idejött, hogy tőlem az alispáni teendők ellátására felhatalmazást kérjen. Megtagadtam.

Az őrnagyot ismét kértem a székely gyűlés lehetővé tételére. Megígérte.

Emlékiratomat és a csíkiakhoz szóló üzenetemet reggel a régi cselédünk, Eszti kivitte Imréhez, a lisztes zsákba bevarrva.

Délben a román kormánybiztossal való tárgyalásról, Szabó Gábor esetéről, Keith dícséretéről, kintartásra való buzdításról hírt visz – anyóm cipője...Kicsim fáradhatatlan agitátor, 100 férfinál többet ér. Kineveztem a Székely Köztársaság édesanyjának.
(jan.14.)

Háziaktól hír, hogy a tisztviselők idézve vannak. Üzenetet írok nekik, hogy tartsanak ki,; munkájukat a székely gyűléstől tegyék függővé, s követeljék a székely gyűlés lehetővé tételét. Internálással fogják ijesztgetni, de ne engedjenek, mert Udvarhely megyét ezen a módon csak kísérleti nyúlként akarják élveboncolni, hogy a kikényszergetéseket a többi székely megyére példának mutatván, a székelyek egyezségét, vagy béke látszatát kicsalhassák, s a béketárgyaláskor felhasználhassák.

Anyóm a csíkiakkal is beszélt, azok példát merítettek, lelkesen készen állnak hasonlóra. Ma küldöttjük, Domokos Sándor visszamegy, pár nap múlva legépelt emlékiratomért embert küldenek.

Tisztviselőknek délután 5 óráig gondolkodási időt adtak. Ha addig munkába nem állnak – internálással fenyegetik

(jan.15.)

Folytatjuk

Paál Árpád

Közreadja: Paál Gábor